

AHMET YAKUPOĞLU'NUN ŞİİRLERİ BETİMLEYEN İLLÜSTRASYONLARININ İNCELENMESİ

Eren Evin KILIÇKAYA¹ Levent MERCİN²

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, erenevin.kilickaya@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2856-1614

2 Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, levent.mercin@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5721-6054

Kılıçkaya, Eren Evin ve Mercin, Levent. "Ahmet Yakupoğlu'nun Şiirleri Betimleyen İllustrasyonlarının İncelenmesi" ulakbilge, 55 (2020 Aralık): s. 1678–1696. doi: 10.7816/ulakbilge-09-55-16

ÖZ

Ressam Ahmet Yakupoğlu (1920-2016), Kütahya'nın ünlü ressamlarından biri olarak, sadece resim yapmakla kalmamış, sanatçı kişiliğini minyatür sanatında eser vererek, müzehhip ve neyzen olarak da sürdürmüştür. Bu çok yönlü kişiliğinin izlerini gençlik yıllarından beri yaptığı eserlerinde görmek mümkündür. Onun çok yönlü bir sanatçı olduğunu gösteren kanıtlardan biri de Türk Edebiyatının bazı şiirlerine yaptığı illüstrasyonlardır. Ancak bugüne kadar bu illüstrasyonların herhangi bir araştırmaya konu edinildiği belirlenmemiştir. Bu noktadan hareketle, Ahmet Yakupoğlu'nun Türk edebiyatının seçme şiirlerinin illüstrasyon tekniği ile betimlemelerini yaptığı "Şiirler" adlı defterini incelemek ve analiz etmek, bu araştırmanın amacını oluşturmuştur. Araştırmada nitel yöntemlerden biri olan döküman incelemesinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda Yakupoğlu'nun "Şiirler" adlı defteri bir tarayıcı aracılığıyla taranmış, hem şiirlerin mısralarında yer alan ifadeler hem de illüstrasyonlar karşılaştırılarak incelenmiş, ayrıca resimlemede kullanılan teknik ve üslup, eser eleştirisi yöntemine göre analiz edilmiştir. Araştırmanın kavramsal çerçevesinde illüstrasyonun ne olduğu ve illüstrasyon türlerine değinilmiş, bulgular ve yorum kısmında ise şiirlerin görselleştirilmesine yönelik betimlenen 29 adet illüstrasyonun analizine yer verilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, 1964 yılına kadar "Çalışel" soyadını kullanan Ahmet Yakupoğlu, tablolarını, kütüphanesini, adeta yaşayan bir müzeye dönüşmüş evini, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'ne bağışlamış ve sanatçının araştırmaya konu olan söz konusu defterinin, bağışlanan bu eserler arasında yer aldığı görülmüştür. Yapılan incelemede, Yakupoğlu'nun "Şiirler" adlı defterindeki illüstrasyonlarının altında, imza olarak Çalışel soyadını kullandığı anlaşılmıştır. Elde edilen bir başka bulgu ise, bu defterin bugüne kadar hiç bir yerde sergilenmemiş ve görülmemiş olmasıdır. Ayrıca bir sanatçının iç dünyasının, seçtiği şiirlerin içeriği ve bu şiirlere yönelik olarak yapmış olduğu betimlemelerle yansıtmış olmasıdır. Aynı zamanda bir grafik tasarım ürünü olarak da incelenebilen defterin, tipografik düzen ve sayfa tasarımı açısından özgün ve anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Doğa, kent sokakları ve manzara ressamı olarak bilinen Yakupoğlu'nun, "Şiirler" adlı defterindeki illüstrasyonları ile bu özelliğini sürdürdüğü anlaşılmakla birlikte, figürlere de yer veren, metin içeriğini hem renk hem de mekan kavramını göz önüne bulundurarak romantik bir yaklaşımla betinlediği görülmüştür. Çağının ve günümüzün bilinen ve sürekli olarak anılan ressamlarından birisi olan Ahmet Yakupoğlu'nun sanatçı kişiliğinin izleri, yani resimlerindeki renkli ve coşku dolu halinin, "Şiirler" adlı defterindeki illüstrasyonlarda yerini duygusallığa bıraktığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Yakupoğlu, illüstrasyon, şiir defteri, sanatçı defteri, sanat

* Bu makale Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi tarafından düzenlenen Ahmet Yakupoğlu Anısına 3. Uluslararası Sanat ve Tasarım Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulmuştur.

Giriş

İllüstrasyon, hem resim alanını ilgilendiren yanı ile hem de bir grafik tasarım ürünü olarak sayılabilecek yönü ile birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. İnsanoğlunun çizime olan merakı, tarih öncesi dönemlerden beri varlığını sürdürmüş ve mağara duvarlarına av hayvanlarının çizimini yapan insanoğlu, bu yeteneğini zaman içinde geliştirerek devam ettirmiştir. Yazı olarak bilinen iletişim aracı bulunana kadar, illüstrasyon sadeleştirilmiş biçimiyle bir iletişim aracı olarak yüzyıllar boyunca kullanılmıştır.

İllüstrasyon, bir metni ya da bir fikri tasvir etmek amacını taşıyan ve çok defa öğretici kitaplar ve dergilerde yer alıp zanaat değeri taşıyan resim olarak tanımlanmıştır (Tansuğ, 1992: 258). Fantastik anlatımlara destek olması için günümüzde de gerçek ya da gerçek üstü abartılı olayların resmedilmesinde illüstrasyonlardan faydalanılmaktadır. Reklam amaçlı ürünlerin tanıtımlarında kullanıldığı gibi, eğitsel amaçlı olarak da anlatımları güçlendirmek için illüstrasyonların bir çok türünden faydalanılır. Tıp ve mimari gibi alanlarda da kullanılan illüstrasyonlar, bir fotoğrafın gerçekçi durumları iletmede yeterli olmadığı durumlarda bir kurtarıcı vazifesi görür. Şiir ve kitap gibi edebi metinlerde bir süsleme aracı olarak kullanılması yanında ilgili metinleri görselleştirip, öğrenmeye, anlamaya, duygu ve algıları deneyimlemeye yardımcı olmadıkça kullanılırlar.

İllüstrasyon, resimli çocuk kitaplarının temel öğesi olup, metni süslemek ya da hikayeyi tamamlamaktan çok anlamını zenginleştirmek ve genişletmek amacıyla yapılır. Hatta hep birlikte yalnızca metnin anlattıklarından başka bir hikâye anlattıkları bile söylenebilir (İşler, 2017: 29). İllüstrasyonlar farklı amaçlar için kullanılabildikleri gibi, acrylic, air brush, fırça, kuru boya, sulu boya, kömür kalem, pastel boya, guvaş boya vb. araç gereçlerle de üretilmektedirler (Mercin, 2008). Örneğin bu araştırma kapsamında yapılan incelemede, Yakupoğlu'nun illüstrasyonlarını kuru boya ile yaptığı görülmüştür.

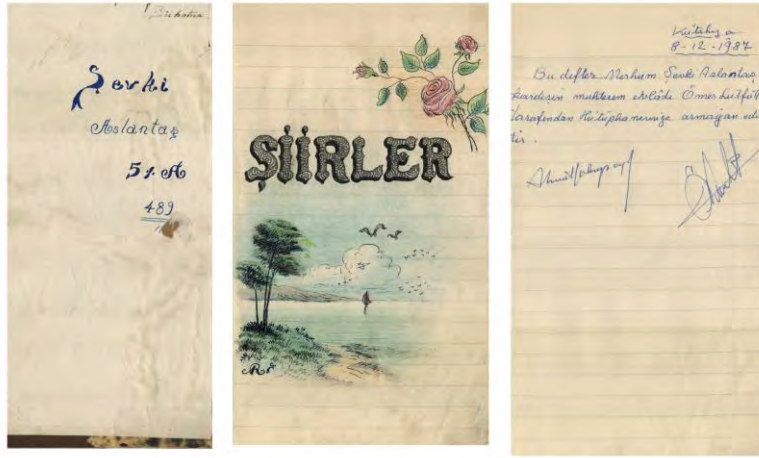
Sanatçıların anlaşılması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından onların ortaya koyduğu eserlerin hangi teknikler ile üretildikleri, farklı sanat türlerine yönelik olarak ortaya koydukları eserlerin incelenmesi, gün yüzüne çıkartılması, akademik anlamda irdelenmesi ve analiz edilerek anlaşılmasına çalışılması kültürel mirasın korunması açısından bir gereksinimdir. Bu gerekçeden hareketle bu çalışmada Ahmet Yakupoğlu'nun bugüne kadar gün yüzüne çıkmamış "Şiirler" adlı defterdeki illüstrasyonları ele alınmıştır.

Bulgular ve Yorum

Ressam Ahmet Yakupoğlu'nun özel eşyaları arasında bulunan ve sanatçı defteri olarak nitelendirilebilecek "Şiirler" adı verilen defteri, ortaokul sıra arkadaşı olan Şevki Aslantaş ile beraber hazırlanmıştır (Tuncer Türkkan, 03.11.2020, Kütahya). Seçme şiirleri merhum Şevki Aslantaş'ın yazdığı defterin, her bir yazılı sayfasının karşısında yer alan kuru boya tekniği ile yapılmış olan illüstrasyonları Ahmet Yakupoğlu'na aittir. Yaklaşık olarak 15x20 cm ölçülerinde olan cep defterinin arkasında yer alan yazılı nottan anlaşıldığına göre, Şevki Aslantaş'ta kalan defteri daha sonra oğlu Ömer Lütfü Aslantaş, 1987 yılında Ahmet Yakupoğlu'nun kütüphanesine bağışlamış ve defter böylece korunmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır (Resim 1 ve 2). Defterde yer alan şiirlerin incelenmesi anlatılmak istenen şiirleri aktarmada genç bir ressamın duygu dünyasını açıklamak üzerine temellenmiştir. Teknik olarak kuru boya ve ince uçlu mürekkepli kalem kullandığı gözlenen genç ressamın, eğitim almaya başlamadan çok önceleri de resim yeteneği olduğu ve duygularını aktarmada bu yönünü çok iyi kullanabildiği görülmektedir.

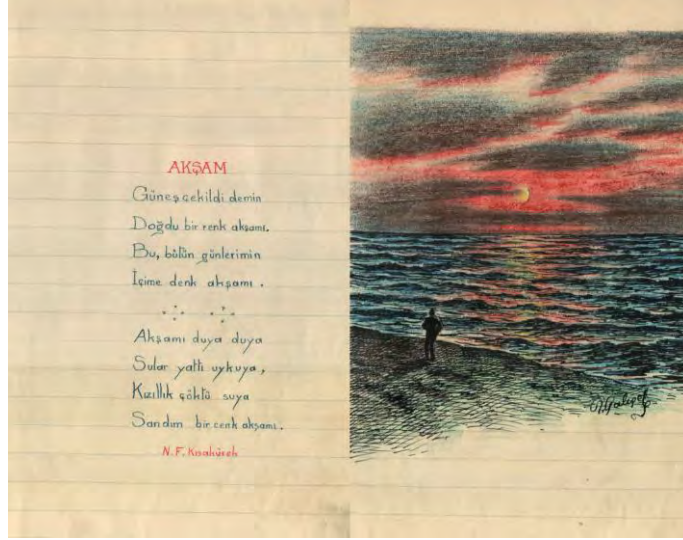

Resim 1. "Şiirler" adlı defter, kaynağından fotoğraf: Eren Evin Kılıçkaya

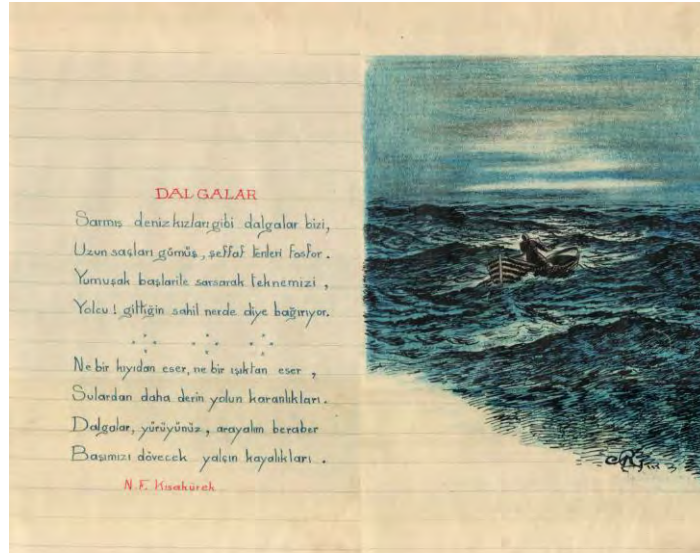
Resim 2. "Şiirler" adlı defter, kaynağından fotoğraf: Eren Evin Kılıçkaya

Ahmet Yakupoğlu'nun Türk edebiyatının önemli yazarlarından olan Necip Fazıl Kısakürek'in "Akşam" adlı şiirini tasvir ettiği çizimde, bir gün batımı ve bir deniz manzarası görülmektedir. Sahilde yalnız başına bir insan durmaktadır. Gün batımının melankolisi ve insanın yalnızlığı birbirini desteklercesine tasvir edilmiştir. Şiirde anlatılmak istenen karamsarlık duygusu, gökyüzüne vuran gri tonlarda, kumsalın karanlığında ve insanın tek başına olması sebebiyle hüzünlü bir şekilde gün batımına bakması ile kendini belli etmektedir. Ahmet Yakupoğlu'nun kullandığı "Ahmet Çalışel" imzası illüstrasyonun sağ alt köşesinde yer almaktadır (Resim 3).

Resim 3. "Akşam" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Necip Fazıl Kısakürek'in "Dalgalar" adlı şiirine yaptığı illüstrasyonda yalnız bir insan, sadece kayığında oturup denizin dalgalarıyla boğuşmaktadır ve şiirde anlatılmak istenen çaresizlik duygusu dalgaların ve denizin rengine ve tasvirine yansıtılmaya çalışılmıştır. Tek umudu bir kıyı bulmak olan bu insan çaresizce denizde dalgalar eşliğinde gece boyu sürüklenecek gibi durmaktadır. Sayfanın alt kısmının belli bir bölümünün boş bırakılmış olması ve bir önceki sayfaya da bunu kullanması, onun bir üslup yansıması gibidir (Resim 4).

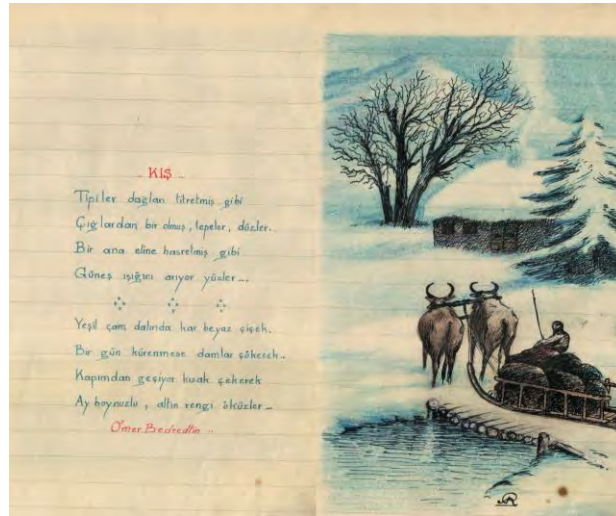
Resim 4. "Dalgalar" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Faruk Nafiz Çamlıbel'in ünlü "Çoban Çeşmesi" adlı şiirinin betimlenmesinde uzaktaki dağların belli belirsiz silueti ile bir dağın eteğinde olduğu anlaşılan akan eski bir çeşme görülmektedir. Bu çeşme şiirin öznesini oluşturduğu için illüstrasyonunda en vurgulu imgedir. Çünkü bu çeşme aslında yapılan metaforun bir göstergesidir. Suyun yalakta bıraktığı dalga izi ve yalakta taşan suyun toprağa akması bir yaşamı; ancak suyun boşa akması ise "beyhude seslenir, beyhude çağlar" dizesindeki ümitsizliği yansıtmaktadır (Resim 5).

Resim 5. "Çoban Çeşmesi" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Ömer Bedredtin'in soğuk bir kış gününü tasvir ettiği şiiri, Yakupoğlu'nun kaleminden adeta kelime kelime görselleştirilmiş bir halini yansıtmaktadır. Şiirdeki tasvirler, Yakupoğlu'nun kalemi ile canlanmış, kışın güzellikleri ve zorlukları izleyiciye hissettirilmeye çalışılmıştır. Betimlemede yer alan mekanda kullanılan beyaz, gri ve mavi renk tonlarının izleyicide oluşturduğu soğukluk hissi, evin bacasından tüten duman ile yerini sıcaklığa bırakmakta ve evin içerisinde bir yaşam belirtisi olduğunu göstermektedir. Bu yaşam belirtisi, şiirdeki "kapımdan geçiyor kızak çekerek" dizesinden de anlaşılmaktadır (Resim 6).

Resim 6. "Kış" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel'in "Tan Ağırırken" adlı şiiri, Ahmet Yakupoğlu'nun renk perspektifini çiziminde hayat bulmuştur. Şiirde geçen deniz, orman ve dağ imgelerini çizimde görmek mümkündür. Uzakta belli belirsiz görünen ağaçlar, çizime derinlik katmıştır. Kullanılan teknik diğer şiir betimlemelerinde olduğu gibi, kuru boya üzerine siyah mürekkepli kalem müdahalelerinden oluşur. Kuru boya tekniği hem hızlı kullanım olanağı sağlaması hem de taşınması ve uygulanması kolay olduğundan kitap

illüstrasyonlarında tercih edilen bir malzemedir (Slade, 1997: 34). İllüstrasyonların yapıldığı dönem düşünüldüğünde, malzeme olarak kuru boya kullanmış olması; bununla su yüzeyindeki ışık etkisini ideal biçimde yansıtması ve gökyüzündeki degrade geçişleri ileri düzeyde kullanabilmesi, Ahmet Yakupoğlu'nun diğer malzemeler yanında kuru boya tekniğini de etkili biçimde kullanabildiğini gözler önüne sermektedir (Resim 7).

Resim 7. "Tan Ağarırken" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Şiir Defterinde hakim olan mavi tonlarının güzel bir örneğinin daha görüldüğü, Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Göllerde" adlı şiirinde, ay ışığında gölü seyreden iki arkadaş, uzaklarda bulunan dağlar, ay ışığının aydınlatığı bir göl ve göldeki bir yelkenli tasvir edilmiştir. Ahmet Yakupoğlu'nun yaptığı bu illüstrasyonlarda genellikle ya az insan bulunmakta ya da hiç insan bulunmamaktadır. Bu durum genç ressamın belki de duygu durumunu ve yalnızlığını anlatma çabası ile özdeşleşebilir. Öğrenim göreceği İstanbul'a gitmeden önce Ahmet Yakupoğlu muhtemelen Kütahya dışına çıkmamış birisi olarak uzakta yaşamının nasıl bir duygu olduğunun merak ettiğinden, şiirde geçen 'sandal' kelimesini bir yelken gibi tasvir etmesi genç ressamın büyük şehirlerdeki yaşama duyduğu özlemi anlatıyor denilebilir (Resim 8).

Resim 8. "Göllerde" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Defterdeki illüstrasyonlara hakim olan mavi tonlarındaki renkler, bu şiirin tasvirinde de karşımıza çıkmaktadır. Mavi renk genel olarak hüznün ve melankolinin rengidir. Ressam Ahmet Yakupoğlu, genelde hüznü anlatan şiirlerin betimlenmesinde mavi tonları seçerek bu tanımlamaya destek olmuştur. İngilizcede bir deyim olarak kullanılan “I’ve got the blues”, hüzünlüyüm anlamında kullanılır ve bir müzik türü olan Blues da adını bu çağrışımdan almaktadır. Defterdeki şiirlerin genelde doğa tasviri üzerine temellenmesinin nedeni de Ahmet Yakupoğlu’nun kişilik olarak bir doğa aşığı olması ile ilişkilendirilebilir. Dönemin Belediye Başkanı olan Erdoğan Yavuzlar’ın anlatımına göre, Ahmet Yakupoğlu, Kütahya ilinin yeşillenmesinde de önemli rol oynamış ve bir çok yerin ağaçlandırılması için öncülük etmiştir (Resim 9). Doğaya olan tutkusu hiçbir zaman kaybolmamış ve sonraki dönem resimlerinde de sıklıkla Kütahya’nın doğal güzelliklerini, İstanbul’un doğal manzaralarını ve suları resmetmiştir.

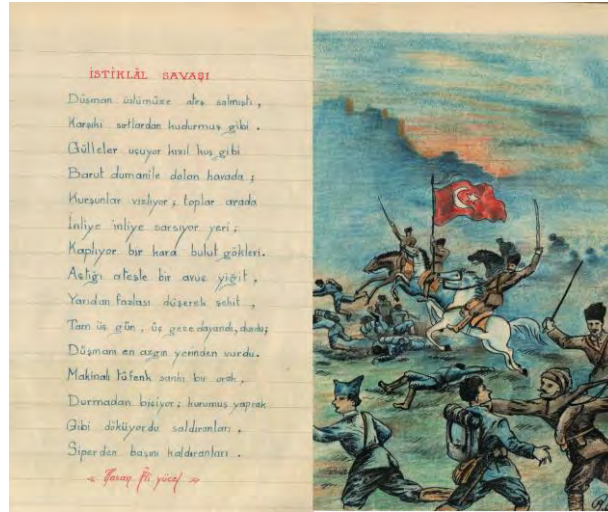
Resim 9. “Gecenin Kahpesi” adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Gökyüzünde ayın aydınlattığı bir deniz, yalnız bir ağaç ve kayıkta iki arkadaşın tasvir edildiği “Denizde gece” adlı şiirde, defterdeki şiirleri yazan Şevki Aslantaş ve Ahmet Yakupoğlu’nun dostlukları da sanki anlatılmaya çalışılmış gibidir. Ahmet yakupoğlu’nun ney talebesi ve aynı zamanda yakın komşusu olan neyzen Tuncer Türkkan (03.11.2020 tarihli söyleşi, Kütahya)’dan aktarıldığına göre, Ahmet Yakupoğlu’nun ortaokul sınıf arkadaşı olan Şevki Aslantaş, Türk edebiyatından seçme şiirleri yazdığı defterine çizimleri yapması için arkadaşına teklifte bulunur ve böylece bu eşsiz hatıra defteri ortaya çıkmış olur (Resim 10).

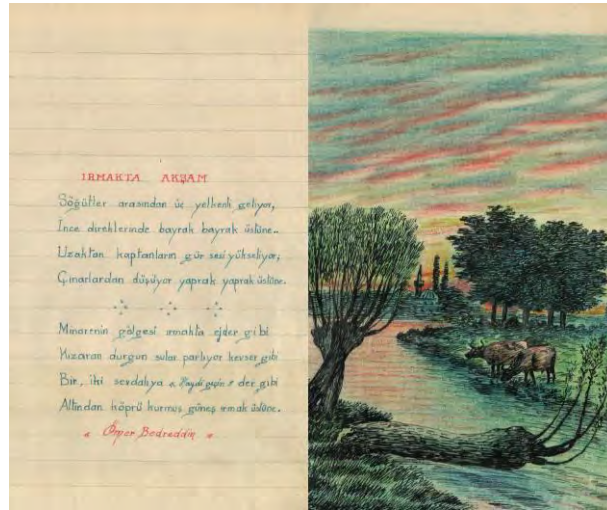
Resim 10. "Denizde Gece" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Hasan Ali Yücel'in "İstiklal Savaşı" adlı şiiri için yaptığı illüstrasyonda bir savaş sahnesini canlandıran ressam, sadece doğa konularına yönelmediğini, doğa dışı çizimlerde de başarılı olduğunu kanıtlamıştır. Ahmet Yakupoğlu'nun bu şiir defteri dışında padişah portrelerini çizdiği başka çizim defterlerinin varlığı da bunu desteklemektedir. Çok figürlü kompozisyon olarak betimlenen bu eser, ressamın ender sayılabilecek illüstrasyonlarından biri olarak kabul edilebilir (Resim 11).

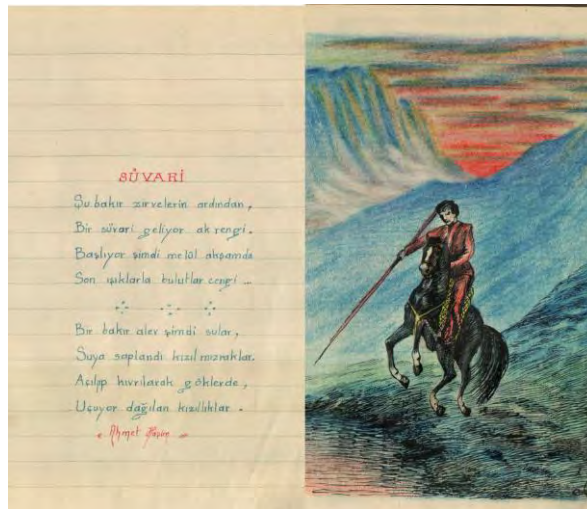
Resim 11. "İstiklal Savaşı" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

"İrmakta Akşam" şiirinde şiirde anlatılanlardan daha farklı olarak genç bir kişinin duygu dünyasının tasviri görülmektedir. Irmak kenarında otlayan iki öküz, ırmağa devrilmiş bir ağaç gövdesi, uzaklardan seçilen bir cami ve söğüt ağaçları seçilmektedir. Suya vuran akşamın kıvrıllığı, illüstrasyona bir dinginlik katmıştır (Resim 12).

Resim 12. "Irmakta Akşam" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Ahmet Haşim'in bir şiiri olan "Süvari" adlı şiirde, şaha kalkmış bir at üstündeki süvari tasviri, şiirde anlatılan ak renginin aksine kırmızı kıyafet ile betimlenmesi, bu illüstrasyonların sadece anlatılanı değil, genç ressamın iç dünyasını da gözler önüne serdiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Sigmund Freud'un bilinçaltının sanatçıları nasıl yönlendirdiğine dair çalışmaları mevcuttur. Düşlemlerden edinilen bilgilere dayanarak denilebilir ki, güçlü bir güncel yaşantı daha öncelerde, sıklıkla çocuklukta kalmış bir yaşantının anısının sanatçıda uyandırmaktadır (Freud, 2004:112). Elinde uzun mızrağı ile sulara doğru atılım yapmakta olan süvari belki de genç ressamın bilinçaltının dışa yansımasıdır (Resim 13).

Resim 13. "Süvari" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Ömer Bedreddin'in "Çağlayan" şiirini adeta bize yaşatan ressamın suyu bu kadar güzel betimlemesi, ona ilerdeki sanat hayatında "Suyun Ressamı" denilmesine zemin hazırlamıştır. Sanat hayatı boyunca genellikle doğa resimleri yapmış olan Ahmet Yakupoğlu'nun suya bu kadar hakim olması erken dönem yaptığı eserlerden de anlaşılmaktadır (Resim 14).

Resim 14. "Çağlayan" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Resim 15'teki şiire betimleyen illüstrasyonda, suyun kenarında otlayan iki koyun ve sürüsünün başında dinlenmeye çekilmiş bir çoban görülmektedir. Uzaktaki dağların arkasından batan güneşin kızılığ ve bulutların kararması seçilebilmektedir. Diğer Çoban temalı şiirler gibi bu da içinde biraz hüznü barındıran bir duygu ortamına sahiptir. Ressam Ahmet Yakupoğlu bu hüznü sanki çobanı teselli etmeye çalışan koyunun ona bakışı ile anlatmaktadır.

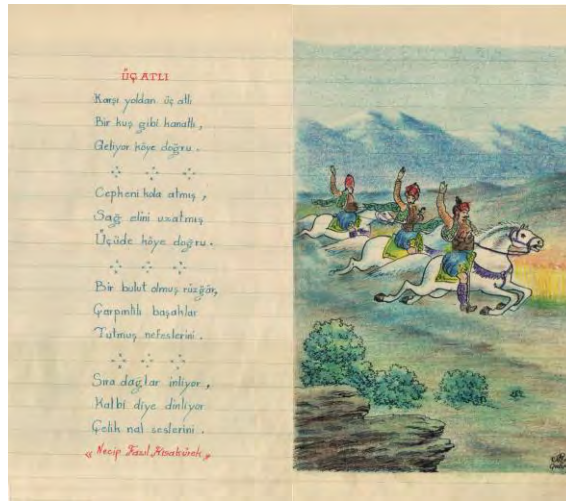
Resim 15. "Çoban" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Gecenin sessizliğini bozan mandolin çalan genç kız ve muhtemelen ona gönlünü kaptırmış bir delikanlı, "Mandolin" adlı şiirin ana temasını oluştururken, hüznün ve gecenin rengi mavi yine ön plandadır. Bir banka oturmuş sevgililer, mandolin sesinin yumuşaklığına kendilerini kaptırmış gibilerdir. Burada dikkat edilmesi gereken kız ve erkeğin kibar giyimli olarak muhtemelen Ahmet Yakupoğlu'nun hayalinde canlandırdığı ideal sevgili aday olma olasılığı muhtemel bir karakter olarak betimlenmiştir (Resim 16).

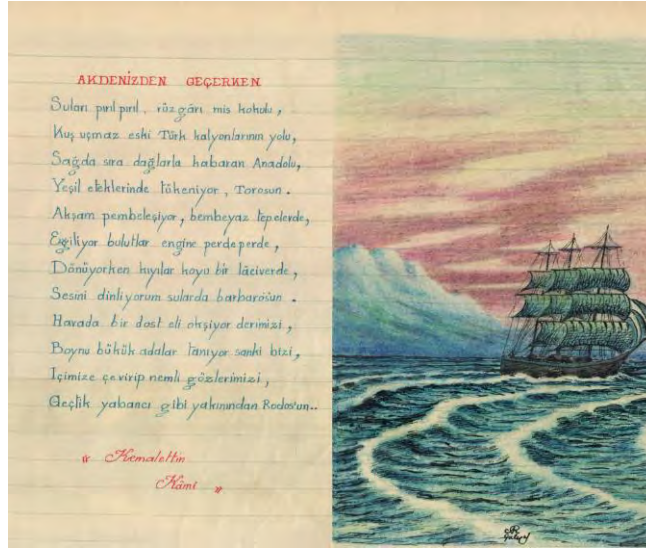
Resim 16. “Mandolin” adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

“Üç Atlı” adlı şiir, elleri havada köye doğru gelen cepkenli üç insanın, adeta kanatlanmış gibi koşan atların üzerinde bir hedefe ulaşmak için hızla yol aldıkları anlık bir sahne olarak betimlenmiştir. Sanatçının bir dönem kullandığı “Çalışel” soyadı çizimin kenarında başka çizimlerinde olduğu gibi seçilmektedir (Resim 17).

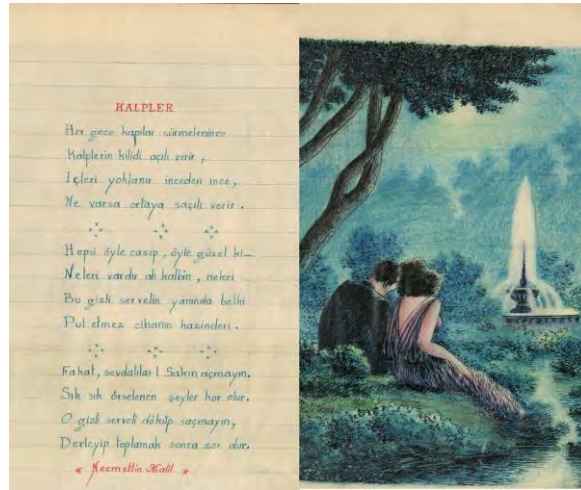
Resim 17. “Üç Atlı” adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

“Akdeniz’den geçerken” adlı şiirde suları yararak ilerleyen bir kalyon ve uzaklarda yüksek dağlar görülmektedir. Burada değinilen bir başka konu da, şiirleri yazan Şevki Aslantaş’ın yazısındaki zarafettir. Başlıkları yazdığı kırmızı büyük harflere serifler, yani tırnaklar ekleyerek başlıkları metin yazısından ayırırken, miniskül y ve miniskül g harflerindeki karakteristik özelliklerden görmezden gelinemeyecek kadar etkilidir (Resim 18).

Resim 18. “Akdenizden Geçerken” adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

“Kalpler” adlı şiirin betimlenmesinde küçük bir akarsuyun kenarına oturmuş sevgililer sırtlarını izleyiciye dönmüş bir biçimde tasvir edilmişlerdir. Burada bir gizem ve sır hakimdir. İlerde havaya fışkıran bir süs havuzunun sesi ve ayın aydınlattığı gecede baş başa olan sevgililerin kavuşmasını, üstlerinde bulunan ağacın birbirine dolaşan dalları ise adeta bu sahnesi destekler niteliktedir (Resim 19).

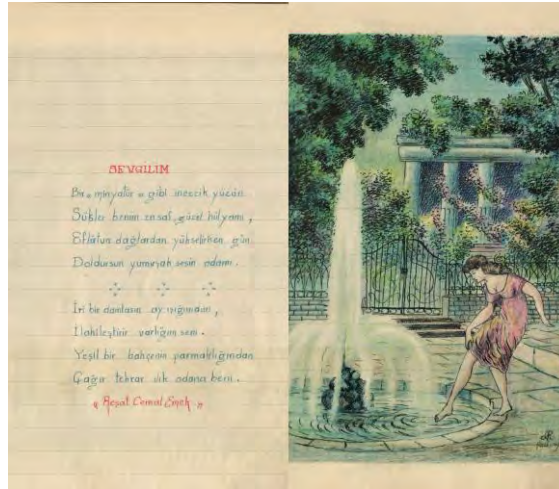
Resim 19. “Kalpler” adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Aka Gündüz’ün “Orağa giderken” adlı şiiri için yapılan illüstrasyonda bundan öncekilerden farklı olarak sıradan insanlar tasvir edilmiştir. Çiftçi bir aile sabahın erken saatlerinde tarlalarına gitmek üzere yola çıkmışlardır. Baba tırmık ve orak taşıırken, anne de bir eliyle kızının elinden tutarken, bir eliyle de koluna astığı bohçada muhtemelen azıklarını taşımaktadır (Resim 20). Bu sahne, ekmeğinin peşine düşen bir çiftçi ailesinin, kendilerine verilen nimetlere yönelik gösterilmesi gereken emeğe yönelik vurguyu ifade etmektedir denilebilir.

Resim 20. "Orağa Giderken" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Resim 21'deki şiirde, süs havuzunun başında bir ayağını suya sokarken tasvir edilen hayaldeki sevgili, vücut hatlarını belli eden elbisesi ve demir parmaklıkların ince ince işlenişi bu illüstrasyona ayrı bir tat katmaktadır. Sarmaşıkların çevrelediği taş sütunlu bina, genç ressamın ruhunun inceliklerini adeta gün yüzüne çıkarmaktadır.

Resim 21. "Sevgilim" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Cezmi Tahir'in "Bir Kaplan Öldü" adlı şiirinin betimlenmesinde kaplan yerine insan figürü kullanmayı tercih eden Ahmet Yakupoğlu, ormanın ortasında yerde yatan kadının başına çaresizce eğilen bir erkeği resmetmiştir. Bu sahne bir insanın kaybedilmesinin duygusunun verilmeye çalışıldığı betimlemeyi göstermektedir (Resim 22).

Resim 22. "Bir Kaplan Öldü" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Genelde tek ya da iki insanın yer aldığı illüstrasyonlardan farklı olarak burada çok figürlü bir ortam tasvir edilmeye çalışılmış ve bu da çizime bir hareket katmıştır. Çizimin odak noktası, aralarında konuşan üç güzel kızdır. Onlardan başka, yerde oturmuş ayaklarını suya sokan iki arkadaş ve kayıkla suya açılan bir çift ile su kenarında oturmuş suya taş atan bir çift daha bulunmaktadır (Resim 23). Bu betimlemeyi diğerlerinden ayıran özelliklerden biri, şiirde vurgu yapılan "afroditler" olarak tabir edilen genç kızların, eserlerinin genelinde görülmeyen bir yaklaşımla resmedilmiş olmalarıdır.

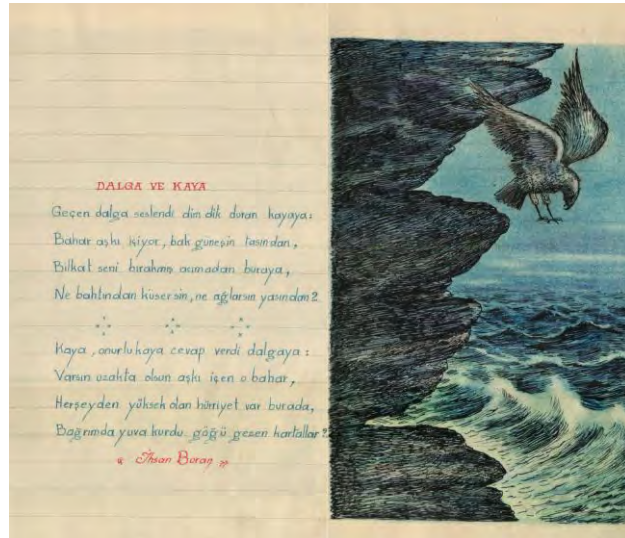
Resim 23. "Venüs'ün Kızları" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Yaşar Nabi'nin "Çoban" adlı şiirinde bundan önceki çoban temalı şiirlerin aksine hüznün değil, bir şaşkınlık duygusu hakimdir. Dağın başında karşısına çıkan güzel bir kadından korkmuş olan çoban, şaşkınlıktan elindeki sopayı düşürmüştü ve bu şaşkın hali de kadının gülümsemesine yol açmıştır. Küçük bir şehirde doğmuş ve büyümüş biri olarak, kadınları genelde çevresinde bulunan kadınlardan farklı olarak tasvir etmesi, ressamın hayal dünyasının zenginliğini göstermektedir (Resim 24).

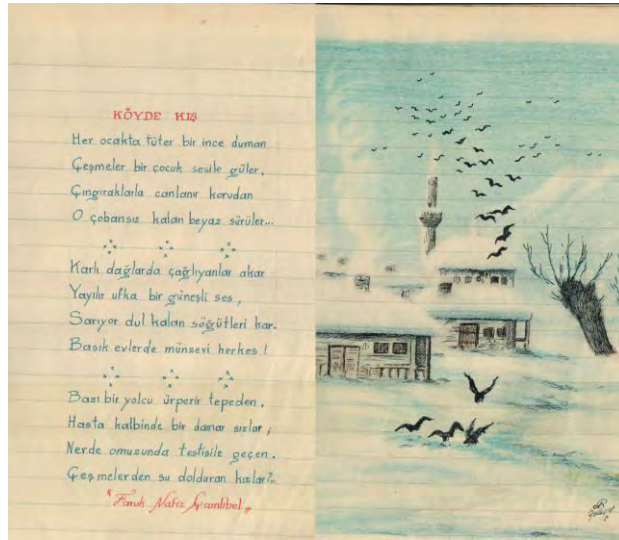
Resim 24. “Bir Kaplan Öldü” adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

“Dalga ve Kaya” adlı şiirin resmedilmesinde bir kartalın, sivri ve keskin kayalardan uçarak avlanabilmek için suya dalmaya başladığı görülmektedir. Suyun ressamı olarak tanınan Ahmet Yakupoğlu’nun suya bir kez daha hayat verdiği bu çizimde sadelik ve hareket hakimdir. Suyun ana tema olduğu bu illüstrasyonda, soğuk ve hızlı bir rüzgârın estiği, dalgaların hareketinden ve denizen mavi renginin soğuk tonlarından anlaşılmaktadır (Resim 25).

Resim 25. “Dalga ve Kaya” adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Ahmet Yakupoğlu’nun resim 26’daki bu illüstrasyonunda, kış mevsiminin soğuk ve hüzünlü havası şiirde anlatılanları desteklercesine hayat bulmuştur. Aç kalmış kuşlar yiyecek ararken, karın kapladığı damlardan yukarıya duman tütmektedir. Bu çizimde, ayrıca arkadaki dağların silüeti de belli olmaktadır. Evlerin içinde hayat olduğu bacalarından tüten dumandan anlaşılmaktadır. Bu da insanın içine bir umut verir.

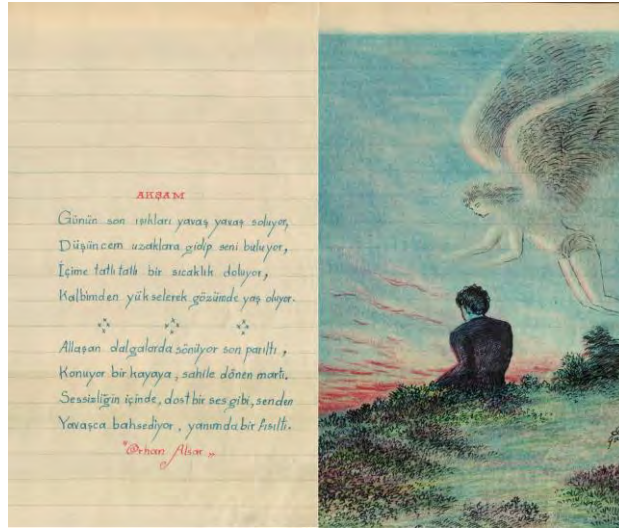
Resim 26. "Köyde Kış" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Resim 27'deki bu illüstrasyonda yine süs havuzlu bahçede yalnız başına zarif bir genç kız oturmaktadır. Bu yalnızlığa bir kuş eşlik etmektedir. Bu hüznü sahneye, taş sütunlara dolanan sarmaşıklar ve havuzdan fışkıran suyun sesi eşlik etmektedir. İnsanın gelişimi açısından bakıldığında, rengin ve tonunun karmaşık birleşimlerini yakalayıp sumna yeteneğiyle, Empresyonist sanatçının gözü en fazla gelişmiş ve en çok ilerlemiş olandır (Serullaz, 1991:17). Dolayısı ile sanatçının yeşil rengi ve tonlarını yansıttığı bu çizimde, gün ışığının anlık değişimini nesneler üzerinde gözler önüne sermesi, empresyonist izler taşıyan bir özelliğin olduğunu gösterdiği söylenebilir.

Resim 27. "Ey Bülbul" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Bu illüstrasyonda tek başına oturan bir insana eşlik eden melek benzeri bir figür ile daha önceki çizimlerden farklı olarak doğa üstü bir varlık tasvir edilmeye çalışılmıştır. Şiirde geçen kayıp teması ile özdeşleşen bu görüntüye akşamın kızılığı ve sessizliği eşlik ederken, Ahmet Yakupoğlu'nun her türlü temaya uygun çizim yapabilme yeteneğini de görmek mümkün olmaktadır (Resim 28).

Resim 28. "Akşam" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Resim 29'da Necip Fazıl Kısakürek'in "Heykel" adlı şiirindeki anlatılmak istenen yalnızlık ve hüznün teması, sonbaharda ıssız bir parkta duran heykel figürü ile hayat bulmuştur. Çıplak bedenini adeta üşürcesine kolları ile sarmalayan heykelin duruşu, soğukta beklemekten donmuş izlenimini verirken, uzaklara dalan bakışları ile de bir arayış ve bekleyiş içinde olduğu izlenimi vermektedir.

Resim 29. "Heykel" adlı şiirin illüstrasyonu, kaynağından tarama: Eren Evin Kılıçkaya

Sonuç

Kişisel eşyalarını, kitaplarını, ilk dönem çizimlerini, tablolarını, hatta evini Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'ne bağışlayan Ahmet Yakupoğlu'nun, bugüne kadar gün yüzüne çıkmamış illüstrasyonlarının incelenmesi ve analiz edilmesini amaçlayan bu çalışmada, sanatçının 29 eseri üzerinde durulmuştur.

Hem Kütahya'nın hem de Türkiye'nin tanınmış ressamlarından birisi olan Ahmet Yakupoğlu, yağlı boya ressamı, minyatür sanatçısı, müzehhip ve neyzen olmasının yanında mütevazı ve doğa sever kişiliği ile de ön plana çıkmış bir şahsiyettir. Çizim yeteneği genç yaşlarda keşfedilmiş olan ressamın bu çok yönlü kişiliğinin izlerini daha gençlik yıllarından beri yaptığı eserlerde dahi görmek mümkündür. Daha küçük yaşlardan beri defterlere çizim yapmayı sürdürdüğü bilinen ancak bugüne kadar bu defterlerden herhangi birinin gün yüzüne çıkmadığı anlaşılan Yakupoğlu, bu araştırmaya konu olan "Şiirler" adlı defterinin incelenmesi ile, diğer özellikleri yanında aynı zamanda bir illüstrasyon sanatçısı olduğunu da göstermiştir.

O dönemde moda olan anı defteri tutma geleneğine uyarak tasarlanmış olan bu defterdeki illüstrasyonların daha önce gün yüzüne çıkmamış olması ve bir hatıra niteliği taşıması bakımından önemi büyüktür. Okul sıra arkadaşının yazdığı Türk edebiyatının seçme şiirlerini betimlemek için yaptığı illüstrasyonların keşfedilmemiş ve bugüne kadar bir araştırmaya konu edinilmemiş olması, bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Ünlü bir ressamın gençliğinde yaptığı bu çizimler, onun ileriki yıllarda elde edeceği başarının adeta bir göstergesi niteliğindedir. Şiirlerin betimlenmesinde kullandığı malzeme ve teknik, onun sadece yağlı boya tekniğini değil, kuru boya tekniğini de bir yağlı boya etkisi vererek kullanabildiğini ispatlamaktadır.

Yapılmış olan illüstrasyonların, şiirlerde anlatılanların ötesinde anlamlar içermesi ve genç bir insanın bilinçaltı dünyasını ve o anki duygu durumunu içermesi bakımından ulaşılan sonuçlar kayda değerdir. Genel olarak bakıldığında illüstrasyonların mavi tonlarına hakim olması ve çoğunda tek bir insan ya da az sayıda insan barındırması ressamın içedönük bir yapısı olduğu izlenimi vermektedir. Soğuk bir renk olan mavi rengin seçimi de hüznün duygusu çağrıştırdığından dolayı, çoğu sanatçı gibi Ahmet Yakupoğlu'nun da duygusal bir insan olduğunun göstergesidir.

Bu ve buna benzer araştırmalar, Türk Kültüründe önemli bir yere sahip olan sanatçıların anlaşılması, kültür mirasını yaşatma adına gelecek kuşaklara taşınması açısından önemlidir. Dolayısı ile hem Ahmet Yakupoğlu hem de Türkiye'deki diğer sanatçıların, farklı sanat türlerine yönelik olarak ortaya koydukları eserlerinin incelenmesi, gün yüzüne çıkartılması, akademik anlamda irdelenmesi, analiz edilerek anlaşılmasına çalışılması kültürel mirasın korunması açısından bir gereksinimdir.

KAYNAKLAR

Freud, Sigmund. "Sanat ve Sanatçılar Üzerine". Çev. Kamuran Şipal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

İşler, A. Ş. (2017). Resimli Çocuk Kitaplarında Suluboya Tekniği İle Yapılan İllüstrasyonlar ve Betimsel Özellikleri. Görsel İletişim Tasarımı ve Animasyon. Pegem Akademi Yayınları. Editör: Levent Mercin. Elektronik Kitap. 978-605-318-398-3 E-ISBN. <http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/207677-2Baski.pdf>. ss. 197-220. (Bölüm Yazarı)

Mercin, L. (2008). *Nasrettin Hoca Fıkralarının, Bilgisayar Ortamında İllüstrasyon Tekniğiyle Uygulanması ve Bu Tekniğin Fıkraların Kavranmasındaki Etkisi*. "I. Uluslararası Selçukludan Günümüze Akşehir Kongresi ve Sanat Etkinlikleri". Akşehir, 20-21, Kasım 2008.

Slade, Catharine. The Encyclopedia of Illustration Techniques. Londra: Headline, 1997.

Serullaz, Maurice. Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991.

Tansuğ, Sezer. Resim Sanatının Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.

Türkkan, Tuncer. 03.11.2020, Kütahya.

Yavuzlar, Erdoğan. "Kütahya Eski Belediye Başkanı'nın Gözünden Ahmet Yakupoğlu", Ahmet Yakupoğlu Anısına 3. Uluslararası Sanat ve Tasarım Sempozyumu, 1-3 Ekim 2020, Kütahya.

ANALYSIS OF AHMET YAKUPOĞLU'S ILLUSTRATIONS DEPICTING SELECTED POEMS MARKED IN TURKISH LITERATURE

Eren Evin Kılıçkaya
Levent Mercin

The painter Ahmet Yakupoğlu (1920-2016), as one of the famous painters of Kütahya, did not only paint, but also continued his artist personality as an illuminator and a ney player, by giving works in miniature art. It is possible to see the traces of this versatile personality in the works he has made since his youth. One of the proofs that he is a versatile artist is the illustrations he made for selected poems of Turkish Literature. However, it has not been determined that these illustrations have been the subject of any research until today. From this point of view, to examine and analyze Ahmet Yakupoğlu's book called "Poems", in which the selected poems of Turkish literature are described with the illustration technique, constitute the purpose of this research. Document analysis, one of the qualitative methods, was used in the research. In this context, Yakupoğlu's notebook called "Poems" was scanned with a hand scanner, both the expressions in the verses of the poems and the illustrations were analyzed by comparing, and the technique and style used in the illustration were analyzed according to the method of criticism. In the conceptual framework of the research, what the illustration is and the types of illustration were mentioned, and in the findings and interpretation section, the analysis of 29 illustrations for the visualization of poems was included. According to the findings of the study, Ahmet Yakupoğlu, who used the surname "Çalışel" until 1964, donated his paintings, his library, his house, which was transformed into a living museum, to Kütahya Dumlupınar University, and it was seen that the notebook was among these donated works. In the examination, it was understood that Yakupoğlu used the surname Çalışel as his signature under the illustrations in his book called "Poems". Another finding is that this notebook has never been exhibited or seen anywhere until today. In addition, the inner world of an artist reflected the content of the poems he chose and the descriptions he made for these poems. It is understood that the notebook, which can also be examined as a graphic design product, is unique and meaningful in terms of typographic layout and page design. Yakupoğlu, known as a nature, city streets and landscape painter, maintains this feature with his illusions in his book "Poems", although it is seen that he also includes figures and describes the text content with a romantic approach, considering both the color and the concept of space. It has been understood that the traces of the artist personality of Ahmet Yakupoğlu, who is one of the known and constantly remembered painters of the age and today, that is, his colorful and enthusiastic state in his paintings, left its place to emotionalism in the illustrations in his book "Poems".

Keywords: Ahmet Yakupoğlu, illustration, poetry notebook, artist's notebook, art